

ULUSLARARASI SİYASET SOSYOLOJİSİ, BİYO-İKTİDAR VE SALGIN HASTALIKLAR

International Political Sociology, Biopower and Epidemics

Ali Fuat BİROL*

Özet

2020 yılının ilk aylarında küresel bir sağlık krizine dönüşen Kovid-19 salgını, toplum ile birey arasındaki ilişkinin siyasal, toplumsal ve biyolojik boyutlarının tekrardan altını çizerek, bu ilişkilerin uluslararası ilişkiler analizi tarafından daha fazla dikkate alınması gerekliliğini bize göstermiştir. Salgın hastalık, bireyin vücudunda gerçekleşen bir olgu olmasına rağmen, toplumsal boyutuyla dikkat çekmektedir. Uluslararası ilişkiler disiplininde gündemden güne artan bir ilginin odağında olan uluslararası siyaset sosyolojisi, sosyal teori ve uluslararası ilişkiler disiplini birbirine yakınlştırırken, Kovid-19 sürecini anlamamız için bize yeni entelektüel araçlar sağlamaktadır. Bu araçların başında, birey ile toplum arasındaki ilişkilerin hem siyasal ve toplumsal boyutlarını hem de biyolojik boyutlarını dikkate alan biyo-iktidar kavramı gelmektedir. Fransız düşünür Michel Foucault tarafından ortaya atılan bu kavram, iktidarın yeni bir alanı olarak sağlığın ve insan biyolojisinin altını çizerek ve ana akım uluslararası ilişkiler kuramlarının ve çalışmaların dikkatinden kaçan egemenliğin yeni bir modelinin ortaya çıkışını görmemize yardımcı olur. Bu bağlamda, çalışmada uluslararası ilişkilerde değişen iç/dış ikiliği dikkate alınarak, bu iktidar modeli ve gelişen sağlık güvenliği ekseninde Türkçe Uluslararası İlişkiler literatürüne katkı yapmaya çalışılacaktır.

Abstract

The Covid-19 outbreak, which turned into a global health crisis in 2020, once again underlined the political, social and biological dimensions of the relationship between the society and the individual and also shows us the necessity of international relations analysis that takes these relations into account. Although epidemic disease is a phenomenon that occurs in the body of the individual, it draws attention with its social dimension. International Political Sociology (IPS), which is at the focus of increasing interest in the discipline of international relations, provides us with new intellectual tools to understand Covid-19 while building a bridge between social theory and the discipline of international relations. One of these tools is the concept of bio-power, which takes into account both the political and social dimensions of the relationship between the individual and the society, as well as its biological dimensions. This concept, introduced by French philosopher Michel Foucault, underscores health and human biology as a new domain of power and helps us see the emergence of a new model of sovereignty that has escaped the attention of mainstream international relations theories and studies. In this context, in this paper, we will attempt to contribute to the international relations literature in Turkish within the axis of such model of power and health security developed in years, considering the changing inside/outside dichotomy in international relations.

Anahtar Kelimeler:
Uluslararası İlişkiler Kuramları, Salgın Hastalıklar, Biyo-iktidar, Uluslararası Siyaset Sosyolojisi

JEL Kodları:
F50, F59, Y80

Keywords:
International Relations Theories, Epidemics/Pandemics, Bio-power, International Political Sociology

JEL Codes:
F50, F59, Y80

* Arş. Gör. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, afuatbirol@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0523-4063

1. Giriş

1980’ler ile birlikte uluslararası ilişkiler disiplininin ana akım teorilerine eleştiriler artmış ve uluslararası ilişkilerin devlet merkezli bakış açısı sorgulanır hale gelmiştir. Bu artan eleştirileri dikkate aldığımızda sorgulamalarının merkezinde uluslararası ilişkiler disipliniyi şekillendiren siyasetin iç mekanının dış mekânından ayrılması sorunu gelmektedir (Campbell, 1992; Lundborg ve Vaughan-Williams 2013; Walker, 1993). Uluslararası ilişkiler disiplinin (özellikle realizm¹ ortaya koyduğu söylem ve bunun sonucunda gelişen algılama biçimi, siyaseti ikiye bölerek, uluslararası siyasetin varlıksal sınırlarını anarşi kavramıyla kurmuştur. Bu yaklaşımın sonucu olarak, devletin iç mekanını ilgilendiren siyaset, devletin diğer devletlerle kurduğu siyasi ilişkileri belirleyen dış siyasetten ayrıştırılmış ve iki siyasetin doğası farklı kavramlar ile tanımlanmıştır. Modern devletin iç mekanıyla ilgili olan siyaset, hiyerarşi (bir tür egemenlik ilişkisi olarak) kavramıyla tanımlanırken, devletin dış mekanıyla sınırlanan siyasetin doğasının ancak anarşi kavramı aracılığıyla anlaşılabilceği düşünülmüştür (Ashley, 1988, s. 230).

Söz konusu hiyerarşik egemenlik ilişkileriyle, hiyerarşik güç ilişkilerinin olmadığı anarşi arasındaki çatallanma (dichotomy) Uluslararası İlişkiler disiplininin realizm merkezli varlık koşullarını şekillendiren bir ayırım olmasının yanında, bu iki kategori arasında egemenlik kavramına “düzenleyici bir ideal” olarak daha pozitif bir anlam yüklenirken, anarşi kavramı bu yönetim idealinin oluşmadığı bir başarısız durum olarak daha negatif bir anlama karşılık gelmektedir (Ashley, 1988, s. 230). Bir tarafta, bir benliğe (self) denk gelen ve “hiyerarşik olarak düzenlenmiş homojen ve sürekli bir mevcudiyet” olarak egemenlik varken, diğer tarafta yabancılık, farklılık ve devamsızlık ile tanımlanan bir dışarılık alanı anarşi ile tanımlanmıştır (Ashley, 1988, s. 230). İçerde düzenli ve arzu edilen ideal topluluk alanı mevcutken, dışarıya ise arzu edilmeyen, farklılık, düzensizlik ve yabancılık ile tanımlanan bir arada olma durumunu işaret eder.

Walker (1993, s. 37), bu bağlamda uluslararası ilişkilerin ontolojik varlığını, bir modern siyasi topluluk anlayışının olumsuzlaması olarak görür. Bu olumsuzlama aslında belirli bir toplum modelinin var olmasında etkili olduğu gibi hem de bu modeli yeniden kuran bir söylemdir. Daha detaylı bir şekilde ifade edecek olursak, Uluslararası İlişkiler söyleminin, hiyerarşik ilişkiler tarafından şekillenen ve bu hiyerarşik ilişkilerin merkezinde ulus devletin olduğu bir toplum kavramını hem mümkün kılan bir ikiliğin mantığının kurulmasında hem de bu mantığın ve söz konusu toplum modelinin yeniden üretilmesinde rolü vardır. Bu yüzden Uluslararası İlişkiler bir toplum modeliyle ilişkili olmasına rağmen, toplum içinde olup bitenleri çalışma alanının bir parçası yapmaktan kaçınmıştır.

¹ Bu durumu özellikle realizm bağlamında değerlendirmek yerinde olacaktır.

Küreselleşme süreci, Uluslararası İlişkiler disiplinin söz konusu mantığının sorgulanmasına yol açacak bir dizi değişikliği beraberinde getirmiştir. David Harvey, küreselleşmeyi “zaman-mekân sıkışması” olarak tanımlar.² Bu tanım bize, küreselleşmenin hem mekân hem de zaman algımızda olan değişikliklerine işaret eder. Bir başka deyişle, egemen uluslararası ilişkiler anlayışının öngörmüş olduğu iç/dış ayırımının değişmeye başladığı ve söz konusu sıkışmayla birlikte, iç mekânın dış mekâna her geçen gün daha fazla yaklaştığı görülmektedir. Bu yakınlaşma, toplumu ve sorunlarını Uluslararası İlişkiler disiplini için dikkate alması gereken konular olarak ortaya çıkarmaktadır.

Bu sorunların başında, özellikle 2020 yılının ilk günlerinde küresel bir kriz haline gelen Kovid-19 salgınıyla daha belirgin bir şekilde ortaya çıkan toplum sağlık ilişkisi gelmektedir. Bu noktadan hareketle çalışmada, ana akım uluslararası ilişkiler çalışmalarında dikkatimizi çeken toplumu analiz sürecinden çıkararak yaklaşım tarzının altını çizildikten sonra, disiplinde gelişmekte olan ve Uluslararası Siyaset Sosyolojisi olarak ifade edilen çalışmaların bu hususta sağlamış olduğu alternatif bakış açılarına dikkat çekilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın ilerleyen bölümünde salgın hastalıklar ile toplum arasındaki ilişki insanlık tarihinden verilen örnekler ile desteklenecek ve salgın hastalıkların medeniyet tarihindeki değişimlerde oynadığı rol vurgulanacaktır. Söz konusu tarihsel yaklaşım, Michel Foucault’un altını çizmiş olduğu biyo-iktidar kavramının ortaya çıkışı ile bağlantı kurulmasını sağladığı gibi, Kovid-19 salgınıyla ortaya çıkan ve geleneksel uluslararası ilişkiler anlayışının merkezinde yer alan iç/dış ikiliğinin ve sınırlarının nasıl değiştiğinin görülmesine yardımcı olacaktır. Bu değişim, güvenliğin sadece devletler arasındaki boyutunu ele almaya çalışan geleneksel güvenlik anlayışında yaşanan değişimleri göstermesinin yanında, toplumu ve öğelerinin bu yeni çıkan güvenlik anlayışındaki artan önemini göstermektedir. Etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasına gerek olmayan bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

2. Uluslararası İlişkilerde Toplum Sorunu ve Uluslararası Siyaset Sosyolojisi

Uluslararası ilişkiler disiplini, makalenin başında vurgulandığı gibi disiplinin sınırlarını çizerek kendini var ettiği bir iç/dış ayrılığının sonucu olarak, “kendi kuramsal kategorilerini sosyolojik bir toplumsal anlayıştan” soyutlamıştır (Yalvaç, 2013, s. 6). Bu bağlamda, Uluslararası İlişkiler sadece bir disiplin olarak değil aynı zamanda bir anlayış olarak, kendi “çerçevesini iç toplum ve dış toplum arasında yaptığı bir ayırma” dayandırmaktadır (Yalvaç, 2013, s. 6). Bu ayırımın sonucunda toplumun iç mekânında devletin hiyerarşik varlığına karşılık gelen ilişkiler bütününe dayanan bir arada olma durumu söz konusuysen, dış mekânda gerçekleşen bir arada olma kültürü egemen devletler arasındaki anarşi olarak ifade edilen bir ilişkiler durumuna karşılık gelir.

² Harvey (1989), 1989 yılında ilk basımı yapılan *The Condition of Postmodernity* isimli çalışmasında, küreselleşme süreciyle birlikte uzay ve zamanın niteliklerini ve arasındaki ilişkiyi değiştiren bir süreci yaşadığımızın altını çizer. Teknolojik gelişmeler, geleneksel zaman ve mekân algımızı değiştirmiş, yerel ile küreseli birbirine yakınlaştıran bir durumu beraberinde getirmiştir. Söz konusu sürecin sonucu olarak, yerel unsurları küresel boyuta taşımasının yanında, post-kolonyal bir bağlamda, küresel genişleme ve yakınlaşma belirli yerellikleri aşındırmakta ve yerel ile küresel arasında bir gerilim doğmasına neden olmaktadır (Massey, 1996, s. 118).

Söz konusu kuramsal çerçevede, modern devlet, (a priori) önsel ve verili bir unsur olarak ele alınır. Disiplinin ana akım kuramlarında, uluslararası ilişkilerin varoluşunun ön koşulu olarak görülen modern egemen devlet, verili bir unsur olarak ele alınır ve varlığı tarihsel koşulları ile birlikte düşünülmez (Halliday, 2002; Yalvaç, 2013). Başka bir deyişle, geleneksel Uluslararası İlişkilerde modern devletin varlığı ön koşul olarak kabul edilip uluslararası ilişkiler ontolojisinin merkezine yerleştirilmesine rağmen, modern devlet tarihsel koşulları ve iç unsurları ile yeteri kadar sorunsallaştırılmamıştır.

Theda Skocpol 1979 yılında yayınlanan *States and Social Revolutions* isimli kitabında “uluslararası” olgusunun tarihsel sosyoloji alanına getirilmesinin gerekliliğini vurgular. Skocpol’un altını çizdiği bu amacın Uluslararası İlişkiler disiplini açısından da karşılığı olmuş, Tarihsel Sosyoloji alanına disiplinde artan bir ilgi ortaya çıkmıştır (Halliday, 1999, 2002; Hobson, 2002; Watson, 1992; Yalvaç, 1991, 2013). Tarihsel sosyoloji, devleti verili bir olgu olarak gören Uluslararası İlişkiler yaklaşımlarını sorgulayarak, Halliday’in “Historicisation of state” olarak ifade ettiği, devletin tarihselleştirmeye, yani devleti tarihsel bir olgu olarak ele almaya çalışır (Halliday, 2002, s. 245). Bu bağlamda, Yalvaç (2013, s. 5), toplumu çalışma konusu olarak ele alan bir yaklaşım geliştiren tarihsel sosyolojinin, “ana akım uluslararası ilişkiler kuramının ‘şimdiciliğine, pozitivismine ve sosyoloji karşıtlığına’ tam zıt bir yaklaşım olup, toplumsal yapıları, tarihi ve uluslararası olgusunu bir araya getirmeyi” hedeflediğini yazmaktadır. Tarihsel sosyoloji, devleti verili bir unsur olarak ele alan ana akım yaklaşımlardan ayrılarak, “devlet davranışlarını devletler sisteminin anarşik yapısının değil, tarihsel olarak ortaya çıkmış toplumsal yapıların belirlediğinin” altını çizerek, devleti tarihsel bir olgu olarak sorunsallaştırmıştır (Yalvaç, 2013, s. 5).

Devleti verili bir unsur olarak ele alan ana akım Uluslararası İlişkiler kuramlarının, “metodolojik ulusçuluğu” kullandığını söylemek yanlış olmasa gerektir (Tabak, 2016). Bu bağlamda, Yalvaç’ın da altını çizdiği gibi tarihsel sosyolojiden etkilenen çalışmalar, “toplumsal değişim ve kurumların incelenmesinde sosyal bilimlerdeki “yöntemsel ulusçuluğu” eleştirmekte ve onun yerine Uluslararası İlişkiler disiplininin temel kaygılarını da içeren “yöntemsel bir uluslararasılık” benimsemektedir (Yalvaç, 2013, s. 5-6). Bu kaygı aslında, uluslararası ilişkilerin doğasını sadece devletler aracılığıyla anlamayı sorgularken, uluslararası ilişkiler olarak ifade edilen fenomenin varlıksal koşullarının bir inşa süreciyle ilişkilendirerek, uluslararası olarak tanımlanan ilişkilerin sadece devletler arasında gerçekleşen tek boyutlu ilişkiler olmadığı, daha girift bir özellik taşıdığını işaret etmektedir. Başka bir deyişle, devletlerin bütünlüğünü ve bölünmezliğini aşan başka kanalların olduğunu göstermektedir. Bu kanallar sadece uluslararası örgütler ve kuruluşlara indirgenemez, toplumun varlığı (birey ile olan ilişkisi bağlamında) uluslararası ilişkiler açısından dikkate alınması gereken bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Salgın hastalıklar (ve Kovid-19 salgınıyla birlikte yaşadığımız süreç) bu sorunu karşımıza bir kez daha çıkarmakta, toplum ve birey arasındaki ilişkiyi uluslararası ilişkiler bağlamına taşımaktadır. Bu konuya çalışmanın ilerleyen bölümlerde dönecektir. Ulus kavramını metodolojik bir bağlama oturtan geleneksel uluslararası ilişkiler anlayışını biraz daha incelemek söz konusu noktaya daha sağlıklı eğilmek için yerinde olacaktır.

Metodolojik ulusçuluk kavramı üzerinde daha derinlemesine durduğumuzda, bu kavramın, ulusu ve ulus devleti sosyal çalışmaların merkezine koyan çalışma yöntemini kullanan yaklaşımları

ifade etmek için kullanıldığı görülebilir. Metodolojik ulusçuluğu temelde bir ampirik bilgi üretim sorunu olarak ifade eden Tabak, bu yöntemin “bir tür somutlaştırma, doğallaştırma ve özçülük” ile birlikte ortaya çıktığını vurgulamıştır (Tabak, 2016, s. 23). Bu durum, ana akım Uluslararası İlişkiler kuramlarındaki aktör kavramıyla birlikte düşünöldüğünde, ulusun (eklemlenen bir devlet kavramıyla birlikte) uluslararası olarak ifade edilen bütün bu ilişkilerin merkezinde yer aldığı ve uluslararası ilişkiler olarak sınırları çizilen bu olgunun, hayali³ uluslar (ve bir devlet egemenliğinde mücessemleşen) arasında gerçekleşen bir var olma durumu olarak düşünöldüğü görölmektedir.

Bu anlayışın arkasında, Antony Giddens’in, *The Nation-State and Violence* isimli çalışmasında altını çizmiş olduğu, ulusun modern toplumun (bir arada yaşama modeli olarak) doğal bir yansıması olarak görölmeye yatmaktadır. Giddens modern toplumların, “sınıflara bölünmüş toplumlar” (class-divided societies) olarak ifade ettiği geleneksel toplumlardan iç özellikleri ve dış mekanla olan ilişkileri bağlamında ayrıştığını düşünmektedir (Giddens, 1985, s. 1). Modern toplumlar, Giddens (1985, s. 2) altını çizdiği gibi “farklı sosyal entegrasyon biçimlerinin sonucu” olarak bir iç mekânın üretimiyle ilişkilidir. Hiyerarşik ilişkilerle sınırları çizilen modern toplumun kendini gerçekleştirdiği bu iç mekan, hem bir benzerlik algısıyla tanımlanır hem de Naeem Inayatullah ve David L. Blaney’in (2004) *International Relations and the Problem of Difference* isimli çalışmalarında ortaya koydukları gibi, insan doğasından gelen farklılık sorununu bu iç mekânda, devlet egemenliğini aracılığıyla kurulan hiyerarşik ilişkiler ile çözmeye çalışır.

Geleneksel uluslararası ilişkiler düşüncesini şekillendiren anlamlar, söz dağarcığı, meşruiyetler, normlar ve dayanışma modelleri on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan ulus olarak tanımlanmış toplumlar arasındaki ilişkileri anlamaya yönelmiş olsa da bu ilişkiler sadece devlet kavramı aracılığıyla ele alınmış ve toplumlar arasında devlet aygıtından bağımsız ilişkiler üzerine bir kuramsal yönelim zayıf kalmıştır (Kessler, 2009, s. 88). Bu yaklaşımının sonucu olarak, devletin iç mekânında gerçekleşen hadiseler ve ilişkiler uluslararası ilişkiler analizini ilgilendiren konular olarak görölmemiş ve uluslararası ilişkiler toplumsal ilişkilerden uzakta bir politik alan olarak konumlandırılmıştır. Bu anlayışın altında yatan temel neden ise, disiplini kuran ana akım kuramların Vestfalya Antlaşmasıyla ortaya çıkan --Foucault’un egemenliğin “juridico-political” kuramı olarak tanımladığı bir iktidar modeline dayanan- egemenin bir toprak parçası üzerinde tam kontrolüne dayanan bir egemenlik anlayışdır. Egemenliğin dışı ile içi arasında politikanın doğası itibariyle yapılan bir ayrıma dayanan bu yaklaşım ile egemenlik, uluslararası ilişkilerin varlıksal koşullarını anlamada en temel araçlardan biri olmasına rağmen bir çalışma konusu olmamıştır⁴.

Egemen devletin varlığı, farklı nesilden Uluslararası İlişkiler akademisyenleri tarafından önemli bir temel ölçüt olarak kabul edilmiştir (Nabers ve Stengel, 2019, s. 8). Egemen devletin varlığı üzerine kurulan bu bakış açısı ile uluslararası ilişkiler analizinin merkezine yerleştirilen,

³ “Hayali Cemaatler”, Benedict Anderson tarafından milliyetçiliği tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Anderson ulusu, sosyal ilişkiler aracılığıyla üretilmiş bir topluluk olarak tasvir ediyor. Ulus kavramı aracılığıyla, bireyler kendilerini söz konusu toplumun bir parçası olarak tasavvur ediyor ve bir arada yaşamayı sağlayan bir hayali ortaklık ortaya çıkıyor. Anderson bu hayali ortaklığın ortaya çıkmasını, baskı teknolojisinin gelişmesi ve bu bağlamda ortak bir dile olan ihtiyacın ortaya çıkmasıyla ilişkilendiriyor (Anderson, 2006).

⁴ Bu konuda daha detaylı bir tartışma için Bartelson’un (1995) “A Genealogy of Sovereignty” isimli çalışmasına bakınız.

uluslararası ilişkilerin doğası olarak anarşi okuması, birbirinin varlık koşullarını belirleyen bir ikilik olarak, disiplinin temel analiz mantığı olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda anarşi ve egemenliği, çalışmanın başında vurgulandığı gibi Uluslararası İlişkilerin kurucu kategorileri olarak düşünmek yerinde olacaktır (Ashley, 1988, s. 230; Nabers ve Stengel, 2019, s. 8). Bu ikilik, iki politik alanı ontolojik anlamda birbirinden ayırırken, uluslararası politikayı toplumsal yaşayış ve sorunlarını ayrı bir şekilde konumlandırmıştır. Fakat özellikle son dönemde yaşamış olduğumuz bazı sorunlar (uluslararası terörizm ve küresel çevre sorunları gibi) artık söz konusu uzaklığı sorgulanır hale getirmiş, devletin iç mekânında gerçekleşen bu hadiselerin ve sorunların uluslararası ilişkiler alanına taşındığı görülmektedir. Kovid-19 salgının küresel bir sağlık krizine dönüşmesi bu bağlamda düşünülmelidir. Bu durum, Uluslararası İlişkiler disiplini açısından toplum sorununu daha yakından incelenmesi ve toplum sorunuyla ilgilenen sosyolojiyi bir araştırma aracı olarak kullanma gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

2000’li yıllar ile birlikte, Uluslararası İlişkiler disiplinin en canlı çalışma alanlarından olmuş olan Uluslararası Siyaset Sosyolojisinin (International Political Sociology), Dirk Nabers ve Frank A. Stengel (2019, s. 7) üç ana bağlamda geliştiğini düşünmektedir. İlk olarak, Uluslararası Siyaset Sosyolojisini, uluslararası ilişkileri anlamada sosyolojiyi yeni bir bakış açısı olarak kullanan entelektüel bir proje olarak ifade etmek yerinde olacaktır. Fakat uluslararası ilişkileri anlamada kullanılan bu yeni araçları sadece sosyolojiye indirgeyemeyiz. Uluslararası Siyaset Sosyolojisi, disiplinler arası⁵ bir proje olarak coğrafya, antropoloji ve tarih gibi birçok alandan entelektüel araçlar olarak bir çalışma pratiği geliştirmeye çalışmaktadır (Nabers ve Stengel, 2019, s. 7).

Uluslararası Siyaset Sosyolojisi olarak ifade edebileceğimiz çalışmaların bir diğer ana karakteri, Uluslararası İlişkiler ana akım kuramlarının kullandıkları devlet, egemenlik ve anarşi gibi temel araçları sorunsallaştırmalarıdır. Bu sorunsallaştırmanın altında yatan neden, uluslararası ilişkileri sadece ulus devletler arasında gerçekleşen ilişkiler olarak anlama biçimini sorgulamalarıdır (Nabers ve Stengel, 2019, s. 7-8). Özellikle küreselleşme süreciyle birlikte Uluslararası İlişkiler kuramlarının verili ve tam (parçalanmamış) bir özne ya da aktör olarak gördükleri ulus devletlerin aşınmasının bir sonucu olarak, bu araçlar yeniden düşünölmeye başlanmıştır ve disiplinde kullanımları sorunsallaştırılmıştır⁶. Fakat bu eleştiriler, disiplinin çalışma alanının sınırlarını çizen ana akım yaklaşımlar tarafından dışlanmış ve uluslararası ilişkiler analiz yöntemlerine uygun olmadığı iddia edilmiştir (Bigo ve Walker, 2007, s. 727-728). Ana akım yaklaşımların aksine, Uluslararası Siyaset Sosyolojisi bu kavramları daha farklı araçlarla ele alan anlayışların disiplinden dışlanmasını sorun olarak görür ve bu yaklaşımlar için entelektüel bir zemin hazırlamaya çalışır (Nabers ve Stengel, 2019, s. 7-8).

Nabers ve Stengel’e (2019, s. 10) göre, Uluslararası Siyaset Sosyolojisini karakterize eden bir diğer unsur, bu çalışmaların uluslararası ilişkilerin ne olduğuna yönelik olarak ortaya konulan bakış

⁵ Xavier Guillaume ve Pınar Bilgin’in 2017 yılında hazırladıkları “Routledge handbook of international political sociology” isimli derleme çalışmasında, söz konusu disiplinlerarasılık güzel bir şekilde yansıtılmıştır.

⁶ 1980’ler sonrası dönemde artan ve Richard K. Ashley, R.B.J. Walker, James Der Derian, David Campbell gibi isimlerin çalışmalarının etrafında şekillenen bu ilk dönem eleştiriler, egemenlik, anarşi, ulus devlet, dış politika, güvenlik ve diplomasi gibi ana ana akım uluslararası ilişkiler kuramlarının temel araçlarını yeniden düşünmüşlerdir.

açılarının dünyanın farklı yerlerinden beslenen daha geniş bir perspektifte oluşmasıdır. Bunun anlamı, Uluslararası Siyaset Sosyolojisi adı altında toplayabileceğimiz bu çalışmaların, Uluslararası İlişkiler disiplinin Batı merkezli ve erkek egemen yaklaşımlarını sorgulayarak, disiplinde dışlanan farklı kimliklerin ve perspektiflerin dahil edilmesi konusunda bir hassasiyeti geliştirdiğini söylenebilir (Nabers ve Stengel, 2019, s. 10). Bu bağlamda, uluslararası siyaset sosyolojisi, daha geniş bir perspektiften dünya siyasetinde gerçekleşen olayların ve sorunların incelemesini disiplinin geleneksel pratiklerini, söylemlerini ve sınırlarını aşarak ele almaya çalışır.

Küresel bir sağlık krizine dönüşen Kovid-19 salgını tam olarak, Uluslararası Siyaset Sosyolojisinin dikkati çekmeye çalıştığı hususları bize açık bir şekilde göstermiştir. Bu süreçte, geleneksel Uluslararası İlişkiler yaklaşımlarının üzerine inşa edildiği iç/dış ayrımı etkinliğinin yitirildiği bir kez daha görülmüş, fiziksel sınırların geçirgenliği daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Salgın, küreselleşme sürecine yönelik olarak kuşkuları arttırmış ve devletin rolünü yeniden düşünmesine yol açmış olsa da egemenliğin sınırlarını tekrardan sorgulanmasına neden olduğu açıktır. Bu bağlamda, Kovid-19 salgını sağlık konusunu uluslararası ilişkiler gündemine taşımalarının yanında, sağlığın toplumsal koşullarını dikkate almamızın gerekliliğini de bize açık bir şekilde göstermiştir.

3. Salgın Hastalıklar ve Uluslararası Güvenlik Sorunu Olarak Sağlık

Sağlığı toplumsal boyutuyla birlikte düşünmek, birey ile toplum arasındaki ilişkiyi düşünmeyi gerektirir. Salgın hastalıklar, bu ilişkiyi daha açık bir şekilde ortaya koymasının yanında, sağlığı kişisel alanı ilgilendiren bir sorun olarak ele almaktan öteye geçmenin gerekliliğini göstererek, sağlığı toplumsal boyutuyla düşünmenin gerekliliğini işaret etmektedir. Özellikle Foucault'nun biyo-iktidar kavramı aracılığıyla vurguladığı gibi, sağlık, sadece insan bedeni bağlamında bir sorun olarak değil, aynı zamanda nüfusun gözlemlenmesi ve kontrolü bağlamında modern yönetim organizasyonun içine dahil edilmiştir. Salgın hastalıklar tarihsel olarak bu süreçte önemli bir yere sahip olmuştur.

Hastalık insan vücudunda gerçekleşen biyolojik bir süreçtir. Hastalık belirli bir organda yerleşik olmasına rağmen, insan bedenini tümüyle etkilemektedir. Hastalığın biyolojik etkilerinin yanında zihinsel sonuçları da vardır. Başka bir ifadeyle, beden ve zihin arasında ilişkinin bir sonucu olarak hastalık, insanları sadece biyolojik olarak etkilemez, aynı zamanda hastayı zihinsel olarak da zayıflatır. Salgın hastalık ise yarattığı korkuyla birlikte sadece bireysel bir korku olarak ortaya çıkmaz. Bunun aksine, salgın hastalıklar hem toplumsal bir korkuya dönüşür hem de bu korku toplumsal yaşamın temel koşullarını değiştirir.

Hastalık hem insanın toplum içindeki yerini hem de toplumsal ilişkileri değiştiren bir olgudur. Salgın hastalıklar ise bir arada yaşama koşullarını belirleyen, insanlık medeniyetinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. İnsanlık tarihinde derin izler bırakan birçok bulaşıcı hastalık hayvanlardan insan topluluklarına aktarılmıştır (McNeill, 1998, s. 90). Daha başka bir ifadeyle, medeniyet ile hastalık arasında çok doğrusal bir ilişkinin olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. İnsanın avcılık ve toplayıcılıktan yerleşik hayata geçişiyle birlikte, hastalık insan hayatının en temel parçalarından biri olmuş ve hayvanların evcilleştirilmesiyle birlikte, insanların hayvanlar ile ortak

bir yaşam alanını paylaşması, hastalıkların iki tür arasında geçişi kolaylaştırmıştır (McNeill, 1998, s. 77). Bulaşıcı hastalıklar yerleşik hayata geçişle birlikte günlük yaşamın değişmez bir parçası olmuş hem sosyal hayatı hem de siyasal hayatı derinden etkilemiştir.

Civilization and Disease isimli eserinde Henry E. Sigerist (2018) hastalığın insan medeniyetinin farklı aşamalara evrilmesinde çok etkili bir unsur olduğunu iddia etmektedir. Sigerist'in altını çizdiği gibi, hastalık, özellikle salgın hastalıklar medeniyet tarihinde yaşanan birçok kırılmanın en başlıca nedenlerinden olmuşlardır. Söz konusu değişimler sadece salgın hastalıklara indirgenemez fakat bu değişimleri incelerken salgın hastalıkların oynamış olduğu rol göz ardı edilmemelidir. Vereceğimiz iki örnek bu noktayı daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

İlk örnek olarak Amerika kıtasının keşfini verebiliriz. Amerika kıtasının keşfi ve hızlı bir şekilde sömürgeleştirilmesi mevcut Avrupa medeniyetinin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle Amerika kıtasının çok az sayıda kâşif ve maceraperest tarafından çok kısa bir sürede nasıl işgal edildiği sorulması gereken bir sorudur. Bu soruya, kısa bir şekilde salgın hastalıklar olarak cevap verilebilir. Kıtanın Avrupalılar tarafından keşfini izleyen yıllarla birlikte, birçok hastalık kıtaya taşınmıştır ve bu hastalıklara bağışıklığı olmayan bölge yerlileri hastalıklar karşısında savunmasız kalmışlardır⁷. Güney Amerika'da milyonlarca kişi bu hastalıklar sonucu hayatını kaybetmiş ve söz konusu hızlı ölümlerin sonucu olarak Amerika kıtasının, Avrupalılar tarafından işgali ve sömürgeleştirilmesi çok hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir (McNeill, 1998, s. 24-25).

Salgın hastalıkların medeniyetler tarihindeki yerini gösteren bir diğer önemli örnek, Orta çağ Avrupa'sını derinden etkileyen veba salgınlarıdır. *Black Death* (Kara Ölüm) olarak adlandırılan ve ilk olarak Çin'de görülen bu salgın Avrupa'da en ölümcül orana 1300'lü yılların ortasında ulaşmış ve 1348 ile 1420 yılları arasından Avrupa nüfusunun %30 ile %60 arasında veba sonucu öldüğü düşünülmektedir (Alchon, 2003, s. 21). Bütün dünyayı etkisi altına alan bu salgının, baharat yolu olarak adlandırılan gelişmiş ticaret ağları sonucu artan ulaşım yolları aracılığıyla hızla dünyaya yayıldığı, Avrupa'ya ise ticaret gemileriyle taşındığı düşünülmektedir (McNeill, 1998, s. 238). Avrupa kıtasına birden fazla ölümcül etki bırakan veba salgınları, günümüz Avrupa medeniyetinin ortaya çıkışında derin izler taşımaktadır.

Söz konusu salgınlar ne dünyada ne de Avrupa'da ilk ve son salgınlar olmuştur. Fakat salgın hastalıkların insan medeniyetine çok ciddi etkileri olmuş ve insanlık tarihini derinden etkilemiştir. Hastalıklar sosyo-kültürel yapıda derin etkiler bırakmış ve daha önemlisi, siyasal yapıların değişmesine neden olacak süreçlerin başlamasına aracılık etmişlerdir. Örneğin, araştırmacılar kara ölüm olarak tanımlanan veba salgınıyla Rönesans düşüncesi⁸ arasında güçlü ilişkilerin olduğunu düşünmektedir⁹. Veba kıtada mevcut olan dini ve siyasal inanış, otorite ve kabulleri zayıflatmış ve insanları ölüm ve yaşam üzerinde daha fazla düşünmeye itmiştir (Herlihy, 1997, s. 59). Bunun sonucu olarak, insanların hayata ve dünyaya bakış açısının değişmeye başladığı ve insan merkezli bir düşünce sisteminin gelişmeye başladığı görülmektedir (Herlihy, 1997, s. 59).

⁷ Daha detaylı bir inceleme için Francis Brooks'un (2003) "The impact of disease", isimli makalesine bakınız.

⁸ Avrupa medeniyetinin gelişiminde Rönesans döneminin etkisi yadsınamaz.

⁹ Bu konuyla ilgili çalışmalar için bakınız; Samuel K Cohn Jr., *The Black Death transformed: disease and culture in early renaissance Europe* ve Herlihy, D., *The Black Death and the transformation of the West*.

Buna ek olarak, bu salgın hastalıklar yalnızca siyasal, kültürel ve dini yapıları etkilemekle kalmamış, insanı biyolojik unsurlarıyla düşünmeyi ve yeni bir tıp anlayışının ortaya çıkmasına neden olduğu görülmektedir¹⁰ (Cohn, 2010; Foucault, 2007). Toplum sağlığını bir yönetim anlayışı olarak ortaya çıkaran bu süreç, hekimlerin yetki alanını genişleterek, yeni bir tıp anlayışının ve bilgisinin ortaya çıkmasında ön ayak olmuştur (Cohn, 2010, s. 240). Sağlık artık bireysel koşullar ile ele alınmamakta, daha büyük ölçekte toplumsal bir boyutta değerlendirilmeye başlanmıştır. Başka bir deyişle, sağlık bir arada yaşama koşullarıyla alakalı bir sorun olarak ortaya çıkmış ve bunun sonucu olarak, toplumun sağlığı söz konusu toplumun yönetilmesinin bir parçası haline gelmiştir.

Michel Foucault bu değişimin izini, biyo-iktidar adını verdiği yeni bir iktidar bağlamının ve anlayışının ortaya çıkmasıyla birlikte inceler. Bu yeni iktidar bağlamında, bir arada yaşama bir yönetim sorunu olarak, Thomas Hobbes'un meşhur kitabının kapağında yer alan illüstrasyonda görüldüğü gibi, yukarıdan bir egemen ile yönetilenler arasında kurulan tek taraflı bir ilişki ile olarak anlaşılmalı, yatay bir dağılım ilişkisi olarak düşünölmelidir (Foucault, 2007, s. 64). Geleneksel iktidar anlayışında, siyasi güç belirli bir toprak parçası üzerinde tutunma ve yeni toprak parçaları kazanma bağlamında şekillenirken, bu toprak parçasında yaşayanların, yani yönetilenlerin hareketlilikleri ve dolaşimleri bir sorun olarak görölmemiştir (Foucault, 2007, s. 64). Fakat, salgın hastalıklar, egemenin bir toprak parçasını üzerinde kurduğı dikey hiyerarşik ilişkileri sorgulanmasına yardımcı olduğu gibi, toprak parçası üzerinde egemenin vadedmiş olduğu güvenliğin zayıflamasını ve güvenlik araçlarında yaşanan değişimi gösterir. Biyo-iktidar kavramıyla ortaya çıkan güvenlik anlayışı, geleneksel güvenliğin sınırları koruma anlayışını aşarak, nüfusu ve bu nüfusta gerçekleşen dolaşimleri ve dağılımları izlemeyi ve kontrol etmeyi de içerir.

İktidarı makro boyutta inceleyen geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak, Foucault, iktidarı anlamak için mikro düzeyde bir bakış açısı geliştirerek, iktidarın her yerdeliğini vurgulamıştır (Foucault, 1990, s. 93). İktidarı bir kişinin ya da bir grubun diğer kişi ya da grup üzerine uyguladığı bir hakimiyet sistemi olarak görmeyen Foucault'a (1990, s. 93) göre, iktidar her şeyi kapsadığı için her yerde değildir, aksine iktidar her yerden geldiğı için her yerdedir. Bu bağlamda, Foucault, iktidarı elde edilen ya da kaybedilen bir durum olarak görmez, aksine iktidar, karşılıklı etkileşimle sayısız yerden gelir ve kullanılır (Foucault, 1990, s. 94).

Bu iktidar tanımının sonucu olarak, Foucault egemenliği ve egemen iktidarı üç farklı model aracılığıyla tanımlar. Bu modeller, egemen iktidar (sovereign power)¹¹, disiplinci iktidar

¹⁰ Çalışmasının son bölümünü bu hususa ayıran, Samuel K.Cohn'un *The Black Death transformed: disease and culture in early renaissance Europe* isimli çalışmasına ek olarak bakınız; Michael Foucault, *Security, Territory, Population*. New York: Picador, 2007.

¹¹ Foucault'a göre klasik egemenlik modeli, egemen iktidarın ölüm ile yaşam arasında karar verme ayrıcalığına dayanır (Foucault, 1990, s. 136). Bu bir hukuk modeli olarak çıkar ve bu modelinin merkezinde bu ayrıcalık ve söz konusu egemenin hem vücut hem de ideal olarak cisimleşmesi yatar (Foucault, 2003, s. 34).

(disciplinary power)¹² ve biyo-iktidar (biopower) şeklindedir (Lilja ve Vinthagen, 2014, s. 107-108). Genel kanının aksine bu üç iktidar tekniği, modernitenin farklı tarihsel evrelerinde ortaya çıkmalarına rağmen, birbirlerinin yerine geçmemiştir (Lilja ve Vinthagen, 2014, s. 108). Daha da önemlisi, bu iktidar teknolojilerinin farklı seviyelerde hem retorik hem de pratik olarak var olmaya devam ettiğini görebiliriz. Uluslararası ilişkiler hem kuramsal olarak hem de disiplinin çözüm arayışları bağlamında farklı iktidar teknolojilerini dikkate aldığını görülmektedir. Fakat salgın hastalıklar uluslararası ilişkilerde hâkim olan ulus devlet merkezli egemenlik anlayışını sorgulamamıza neden olarak, egemenliğin iç alanında gerçekleşen insani pratiklerin ve dolaşımların—bu dolaşımlar artık egemenliğin iç mekanın sınırlarını aşmakta ve küresel bir dolaşıma dönüşmektedir-- uluslararası ilişkiler analizinde her geçen gün yer etmeye başladığını görülmektedir.

Bu yüzden, toplumsal ilişkiler ve pratikler artık hem toplum ile toplumu oluşturan bireyler arasındaki ilişkiler bağlamında, hem de ulus devlet mekanizmalarını aşacak bir şekilde diğer toplumlarla olan ilişkiler bağlamında Uluslararası İlişkiler literatüründe yer almaya başlamıştır. Son Kovid-19 salgını bu durumu çok güçlü bir şekilde göstermiş, disiplinin iç/dış ayrımlarının zayıfladığını ve yeni iç/dış pratiklerinin¹³ ortaya çıkmaya başladığını işaret etmektedir. Bu durum sağlığı uluslararası ilişkiler analizinin bir parçası yaparken aynı zamanda toplumu ve bir arada yaşama problemini disiplinin gündemine sokmakta ve ulus devletin iç mekanındaki girift ilişkileri uluslararası ilişkiler analizi bakımından dikkate almaya zorlamaktadır.

Bu bağlamda, Uluslararası Siyaset Sosyolojisi, modern tıbbın gelişme ve varoluş şartlarına, toplum ile olan ilişkisi bağlamında dikkatimizi çekerek, küresel siyasette sağlık çalışmalarına yeni fırsatlar açmaktadır (Howell, 2016, s. 185). Howell, küresel sağlık çalışmalarının başlıca dört alanda aktif bir şekilde çalışma yaptıklarının altını çizmektedir. İlk olarak, salgın hastalıklar ve bioterörizm gibi konular çerçevesinde, sağlık ile güvenlik arasındaki artan ilişkiyi dikkate alan çalışmalarda artış görülmektedir (Howell, 2016, s. 185). İkinci olarak, küresel sağlık çalışmalarının, tıbbi tedarik anlaşmaları, ilaç endüstrisi ve sağlığa ulaşmadaki küresel eşitsizlik gibi konular bağlamında sağlık ile uluslararası politik ekonomi arasındaki ilişkiyi incelediği örnekler görülebilir (Howell, 2016, s. 185). Üçüncü olarak, küresel sağlık yönetişimi (Global Health Governance) sorununu, hem halihazırda Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) gibi kurulmuş küresel aktörlerin yanında yeni aktörlerin de varlığını dikkate alarak hem de yeterli küresel iş birliğinin olmamasından kaynaklanan küresel sağlığın öncelikleri ve çekişmeleri bağlamında inceler (Howell, 2016, s. 185). Son olarak, tıbbi ürünleri dış politika aracı olarak kullanma ve ilaca erişim problemini

¹² Foucault’a göre disiplin bir iktidar mekanizmasıdır. 17nci ve 18nci Yüzyıl Batı Avrupa’sında yeni insan vücudunu hedef alan yeni bir iktidar mekanizmasının ortaya çıktığını söyleyen Foucault, Machiavelli’nin prensinde cisimleşen klasik egemenlik anlayışında bazı değişimlerin yaşandığını göstermiştir (Foucault, 2003, s. 34-35). Bu yeni modelde, klasik egemenlik teorisinin egemenin belirli bir toprak üzerindeki iktidar etkinliğinin değişerek, insan vücuduna doğru kaydığı ve birçok disipline edici araçla insanların davranışlarını kontrol etmeye yönelik kontrol ve gözlem modelinin ortaya çıktığı görülmektedir (Foucault, 2003, s. 35).

¹³ Küreselleşme süreci hem ulaşım teknolojilerinin gelişmesiyle geleneksel sınır geçirgenliğini değiştirmiş hem de internet teknolojisinin gelişmesiyle sınırları birbirine daha yakınlaştırarak, birey toplum ilişkilerini kurguladığımız geleneksel iç/dış pratiklerini değiştirmeye başlamıştır.

dikkate alarak, sağlık diplomasisi ve dış politikanın arasındaki ilişkiyi inceler (Howell, 2016, s. 186).

Howell bu çalışmaların önemli bir işlev gördüğünü ama uluslararası sağlık sosyolojisinin, biyobilim ve biyopolitikayı dikkate alarak alternatif bakış açılarının kapılarını aralama potansiyeline sahip olduğunu vurgular (Howell, 2016, s. 186). Foucault'ın biyo-iktidar kavramıyla altını çizdiği gibi, modern sağlık anlayışı bedenın sosyolojik boyutlarını günden güne daha fazla dikkate almaya itmekte ve sağlığın korunması sorununun Foucault'ın yönetimsellik (governmentality) olarak tanımladığı yeni yönetim modelinin önemli bir parçası haline geldiği görülmektedir¹⁴. Bu model, disiplin modelinin beden üzerinde yönetim ve kontrol bağlamında kurduğu ilişkiyi, daha geniş bir alana taşıyarak, nüfusu inceleme ve kontrol unsuru olarak ortaya çıkarmıştır (Foucault, 1990, s. 139). Bunun arkasında yatan neden, egemenlik anlayışında egemen iktidarın hayat ile ilişkisi anlamında yaşanan değişimdir. Foucault'a (1990, s. 136) göre, klasik egemenliği belirleyen, egemen iktidarın ölüm ve yaşam arasında karar verebilme hakkıdır. Bu egemenlik anlayışında, ölüm egemenliğin sınırlarını belirler (Foucault, 1990, s. 138). Fakat bu sınır yaşamı ve yaşamın şartlarını egemenin kontrol sahası içine dahil etmez. Başka bir ifadeyle, yaşamın kendisi kontrol edilmesi gereken bir unsur olarak aslında egemenlik alanı içerisinde değildir. Söz konusu egemenlik hakkı değişmiş ve yaşam iktidar alanına dahil olmaya başlamıştır.

Foucault, salgın hastalıklar ile bu değişim arasında bir ilişki olduğunu düşünmektedir. Özellikle, Batı Avrupa'da 18. yüzyılda yaşanan salgın hastalıklar, hastalıkların toplumsal boyutunu dikkate alan yeni bir sağlık anlayışının ortaya çıkmasında, hem sağlığın geniş bir alanda (nüfus) korunması hem de salgın hastalıkları başlamadan toplumsal ölçekte kontrolü ve engellenmesi noktasında etkili olmuştur (Foucault, 2007, s. 58-59). Bu değişimin arkasında, aslında beden ile toplum arasındaki ilişkiye yönelik bakış açısının değişmesinin yattığını söylemek yanlış olmasa gerektir.

Foucault, disiplin araçlarıyla kapasitenin ve yararlılığının optimize edilmesi gereken, insan bedenini bir makineye benzeten anlayıştan, ölüm ve yaşam oranlarını ve yaşam düzeyini inceleyen, insan bedenini biyolojik koşullarıyla dikkate alan bir anlayışa doğru değişen bir anlayış farklılığının altını çizer (Foucault, 1990, s. 139). Bunun sonucu olarak, gözetleme ve kontrol alanı insan bedeninden nüfusa kaymış ve disiplinci iktidar anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıkan, egemeninin insan bedeni üzerindeki kontrol ve gözetim tekniklerinin daha fazla bedeni dikkate alacak şekilde genişlemiştir. Nüfus yeni bir sağlık anlayışı aracılığıyla kontrol ve gözetleme pratiklerinin merkezine yerleşmiştir. Nüfus, Foucault'a göre, egemen otoriteye (sovereign) dayalı bir yönetimden, liberalizm altında devletin merkezini ortadan kaldıran "yönetimselleştirilmiş" (governmentalized) bir kurala geçişi temel alan bir eksen olmuştur (Curtis, 2002, s. 506). Bu anlamda, nüfus Foucault'ın yeni bir yönetim sanatı (art of government) olarak ifade ettiği yeni bir yönetim modeliyle alakalıdır ve bu model, gelişen istatistik bilgisinin yardımıyla nüfusu bir "risk havuzu" olarak görür (Dillon ve Lubo-Guerrero, 2018, s. 267). Nüfusu davranışsal özellikler ve

¹⁴ "Governmentality" yani yönetimsellik kavramı iktidar çalışmalarında halkı yönetim odağı olarak yerleştiren ve disiplinci veya egemen iktidar modellerinden farklı olarak yönetilenlerin özneleşme (aynı zamanda bir nesneleşme) süreçlerine gönüllü katılımıyla ilgili yeni bir modeldir.

korelasyonlar sergileyen bir olgu olarak gören bu yaklaşım, söz konusu olgunun yönetilmesini güvenliğin yeni anlamlarıyla ilişkilendirir.

19. yüzyılda ilk örnekleri görülmeye başlanan aşı politikaları ve salgın hastalıklara karşı geliştirilmeye başlanan kontrol teknolojileri bu yeni yönetim bağlamının ve beraberinde yeni güvenlik teknolojilerinin ortaya çıkışını işaret eder. Bu güvenlik teknolojilerinin merkezinde istatistik vardır ve hastalık ile nüfus arasında riskin hesaplanması noktasında ilişki kurar (Foucault, 2007, s. 59). Hastalık bir tehdit olarak – bu yaklaşım salgın hastalıklar için de geçerlidir—herkes için geçerli olmasına rağmen, istatistiki çalışmalar hastalık riskinin her birey için aynı oranda olmadığını gösterir ve yaş, mekan, sağlık durumu gibi kategorilerde riskin boyutlarının farklı olduğu düşüncesine dayanan yeni bir güvenlik anlayışını beraberinde getirir (Foucault, 2007, s. 61). Foucault’ın altını çizdiği bu değişim ile beraber, temelde belirli bir sınır güvenliğine dayanan ve devletin içini dışından kapsayıcı bir koruma pratikleri aracılığıyla ayırmaya dayanan klasik güvenlik anlayışından farklı olarak, güvenlik daha mikro düzeyde işleyen bir mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır.

Foucault bu değişimi, disiplinci mekanizmaların yerine güvenlik aygıtı “apparatus of security” olarak ifade ettiği nüfusun istatistik bilimi aracılığıyla gözetlenmesine ve kontrolüne dayanan yeni bir yönetim aklının ortaya çıkması bağlamında inceler. Aslında bu değişim süreci kesin bir kopuşu değil, farklı iktidar modellerinin, teknolojilerinin ve rasyonalitelerinin bir arada var olduğu bir süreci işaret eder. Gelişmeye başlayan kontrol mekanizması, disiplinci kontrolden farklıdır. Disiplinci kontrol her şeyi düzenlemeye çalışır ve hiçbir şey disiplinden kaçamaz (Foucault, 2007, s. 45). Disiplinin kontrol mantığını belirleyen temel güdü, bir olay yaşanmadan önlenmesine dayanır (Foucault, 2007, s. 45). Güvenlik aygıtı ise disiplinin bu yaklaşım mantığının aksine, bir sorun yaşanmadan önlemek yerine sorunların yaşanmasına izin verir (Foucault, 2007, s. 45). Bunun sonucu olarak disiplin mekanizması, sorunu bütün unsurlarıyla tamamen ortadan kaldırmaya ve önlemeye çalışırken, güvenlik aygıtı ise yönetilebilecek en uygun seviye ve dengeyi aramayı hedefler (Foucault, 2007, s. 47). Bu bağlamda, ikisinin güvenlik açısından mekana bakışı farklılık gösterir. Foucault’a (2007, s. 44) göre disiplin merkezci (centripetal) bir anlayışa sahiptir. Daha başka bir ifadeyle, disiplin güvenliği sınırlar çizerek ve mekanı kapatarak ve çerçeveleyerek gerçekleştirmeye çalışır (Foucault, 2007, s. 44). Foucault’a (2007, s. 45) göre ise güvenlik aygıtı disiplinci mantığın aksine, genişlemeye izin verir ve bu yeni güvenlik mantığında yeni, farklı unsurlar sürekli dahil edilerek kontrol mekanı daha heterojen bir özellik gösterir.

4. Sonuç

Kovid-19 sürecinde Foucault’ın güvenlik aygıtı olarak ifade ettiği mekanizmalar daha görünür hale gelmiştir. Salgının ilk döneminde daha disiplinci bir yaklaşım sergilenerek dünyanın birçok yerinde karantina kuralları uygulanmışken, ilerleyen süreçte salgının ilerleme süreci ve yayılma kategorileri hakkında daha fazla istatistiki bilgi edinilerek, kontrollü sosyal hayat olarak ifade edilen yeni sürece girildiği görülmektedir. Kapanan sınırların yeniden açıldığı ve iç mekandan dış mekandan kesin bir ayırımına dayanan disiplinci karantina uygulamalarının daha fazla sürdürülemediği açık bir şekilde ortadadır. Güvenliği sağlama sorumluluğu, hızlı bir şekilde

devletten bireye kaymakta ve daha büyük ölçekli güvenlik uygulamalarının daha küçük ölçeklere yeniden geri dönüldüğü görülmektedir. Bu durum, hem sınırların bütünselliğini ve fizikselliğinin sorgulanmasına neden olurken hem de günlük yaşamın uluslararası ilişkiler analizinin konusu olarak ele almanın gerekliliğini göstermektedir.

Bunun yanında, Kovid-19 salgını, Foucault'un vurguladığı iktidar ve toplum arasındaki ilişkiyi sorunsallaştırmaktadır. Başka bir ifadeyle, söz konusu salgınla, iktidarın iç/dış sınırları muğlaklaşmakta, birey ile toplum arasındaki geleneksel ilişki sorgulanır hale gelmektedir. Bunun arkasında yatan temel neden, toplumun sınırlarının da geleneksel bir egemenliğin etki alanı olmaktan çıkıp, artık sabit ve cisimleşmiş bir iç/dış ayrımıyla tanımlanamaz hale gelmesinde yatmaktadır. Bu durum bize toplum, birey, devlet ve güvenlik arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmemizi salık verir. Kovid-19 salgını toplum ile birey arasındaki ilişkiyi, varlığın biyolojik koşulları anlamında yeniden düşünmeyi gerektirirken, sağlığı hem güvenlik alanına taşımakta hem de değişen egemenlik pratiklerini göstermektedir. Söz konusu noktalar bağlamında düşünüldüğünde iç/dış ayrımını sorunsallaştıran Uluslararası Siyaset Sosyolojisi farklı disiplinlerden beslenen yaklaşım tarzıyla, Kovid-19 pandemi süreciyle karşı karşıya kaldığımız yeni durumu anlamamızda yardımcı olacak bir entelektüel alan olarak karşımıza çıkmakta ve Kovid-19 salgının gösterdiği sorunları daha geniş bir perspektiften yaklaşma kabiliyeti sağlamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'deki Uluslararası İlişkiler literatürü ortaya çıkan bu ihtiyacı daha fazla dikkate almalı ve Kovid-19 süreciyle ortaya çıkan mevcut durum, Uluslararası Siyaset Sosyolojisi kullandığı entelektüel araçlar ve toplumu uluslararası ilişkiler analizine dahil eden yaklaşımıyla Türkçe literatürde daha fazla yer sahibi olmasının gerekliliğini göstermektedir.

Kaynakça

- Alchon, S. A. (2003). *A pest in the land: new world epidemics in a global perspective*. Albuquerque: UNM Press.
- Anderson, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London and New York: Verso books.
- Ashley, R. K. (1988). Untying the sovereign state: A double reading of the anarchy problematique. *Millennium*, 17(2), 227-262. <https://doi.org/10.1177/03058298880170020901>
- Bartelson, J. (1995). *A genealogy of sovereignty*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bigo, D. and Walker, R. B. (2007). Political sociology and the problem of the international. *Millennium*, 35(3), 725-739. <https://doi.org/10.1177/03058298070350030401>
- Brooks, F. (2003). The impact of disease. In George Raudzens (Eds.), *Technology, Disease, and Colonial Conquests, Sixteenth to Eighteenth Centuries: Essays Reappraising the Guns and Germs Theories* (pp. 127-166). Boston: Brill Academic Publishers.
- Campbell, D. (1992). *Writing security: United States foreign policy and the politics of identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Cohn, S.K. Jr. (2002). *The Black Death transformed: disease and culture in early renaissance Europe*. London and New York: Arnold and Oxford University Press.
- Curtis, B. (2002). Foucault on governmentality and population: The impossible discovery. *Canadian Journal of Sociology/Cahiers canadiens de sociologie*, 27(4), 505-533. Retrieved from <https://www.jstor.org>
- Dillon, M. and Lobo-Guerrero, L. (2008). Biopolitics of security in the 21st century: An introduction. *Review of International Studies*, 34(2), 265-292. Retrieved from <https://www.jstor.org>
- Foucault, M. (1990). *The history of sexuality: An introduction*. New York: Vintage.
- Foucault, M. (2003). *Society must be defended*. New York: Palgrave Macmillan.
- Foucault, M. (2007). *Security, territory, population: lectures at the Collège de France, 1977-78*. New York: Palgrave Macmillan.
- Giddens, A. (1985). *The nation-state and violence*. Cambridge: Polity Press.
- Guillaume, X. and Bilgin, P. (2016). *Routledge handbook of international political sociology*. London and New York: Routledge.
- Halliday, F. (1999). *Revolution and world politics: The rise and fall of the sixth great power*. Durham: Duke University Press.
- Halliday, Fred (2002). For an international sociology. In S. Hobden and J. Hobson (Eds.), *Historical Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Harvey, D. (1989). *The condition of postmodernity* (Vol. 14). Oxford: Blackwell.
- Herlihy, D. (1997). *The Black Death and the transformation of the West*. Cambridge and London: Harvard University Press.
- Hobson, J. (2002). What's at stake in bringing historical sociology back into international relations?, In S. Hobden and J. Hobson (Eds.), *Historical Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Howell, A. (2016). Health, medicine and the bio-sciences. In X. Guillaume, and P. Bilgin (Eds.), *Routledge Handbook of International Political Sociology* (pp. 185-193). London and New York: Routledge.
- Inayatullah, N. and Blaney, D. L. (2004). *International relations and the problem of difference*. London and New York: Routledge.

- Kessler, O. (2009). Toward a sociology of the international? International relations between anarchy and world society. *International Political Sociology*, 3(1), 87-108. <https://doi.org/10.1111/j.1749-5687.2008.00065.x>
- Lilja, M. and Vinthagen, S. (2014). Sovereign power, disciplinary power and biopower: resisting what power with what resistance?. *Journal of Political Power*, 7(1), 107-126. <https://doi.org/10.1080/2158379X.2014.889403>
- Lundborg, T. and Vaughan-Williams, N (2013) The limits of international relations: RBJ Walker's inside/outside: International relations as political theory. In H. Bliddal and P. Wilson (Eds.), *Classics of International Relations*, Abingdon (pp. 220-229). London and New York: Routledge.
- Massey, D. (1996). Politicising space and place. *Scottish Geographical Magazine*, 112(2), 117-123. <https://doi.org/10.1080/14702549608554458>
- McNeill, H. W. (1998). *Plagues and people*. New York: Anchor Books.
- Nabers, D. and Stengel, F. A. (2019). International/global political sociology. In R. Marlin-Bennett (Eds.), *Oxford research encyclopedia of international studies*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.371>
- Sigerist, H. E. (2018). *Civilization and disease*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Skocpol, T. (1979). *States and social revolutions: A comparative analysis of France, Russia and China*. Cambridge University Press.
- Tabak, H. (2016). Metodolojik ulusçuluk ve Türkiye'de dış politika çalışmaları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 13(51), 21-39. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/uidergisi/>
- Walker, R. B. (1993). *Inside/outside: International relations as political theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Watson, A. (1992). *The evolution of international society*. London: Routledge.
- Yalvaç, F. (1991). The sociology of the state and the sociology of international relations. In M. Banks and M. Shaw (Eds.), *State and Society in International Relations* (pp. 93-113). Hemel Hempstead: Harvester.
- Yalvaç, F. (2013). Tarihsel sosyoloji ve uluslararası ilişkiler: jeopolitik, kapitalizm ve devletler sistemi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(38), 3-28. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/uidergisi/>

INTERNATIONAL POLITICAL SOCIOLOGY, BIOPOWER AND EPIDEMICS

EXTENDED SUMMARY

Research Question

The discipline of International Relations (IR) (especially influenced by realism) has emerged from the separation between international politics and domestic politics. The discourse and the perception revealed by the discipline has established the existential boundaries of international politics with the concept of anarchy. While anarchy is seen as the basic context for our understanding of international politics, sovereignty has been accepted as the main determinant of domestic politics. As the post-structuralist studies, which become popular in the discipline after 1980s, have emphasized, anarchy and sovereignty are two important categories which create the main logic of the discipline. As a result of this approach, the notion of society – as a model of inside politics-- is not addressed as a part of international relations analysis and social problems are pushed to the limits of domestic politics and ignored in the discipline. The contemporary circumstances, which are especially defined as globalization and which bring distant places closer to each other, challenge such perception of international relations and as a result of this process as we see that social problems within states rapidly turn into international crises. The Covid-19 pandemic, which turned into a global health crisis in early 2020, once again brings the problem of domestic politics to the field of international relations, showing us the need to consider the health problem between society and the individual not only in terms of sociology and social theory but also in terms of international relations. This shows us that some concepts and tools of sociology and social theory must be used by the analysis of IR.

Purpose

The subfield of International Political Sociology (IPS), which started to develop rapidly in the discipline with the 2000s, provides us with new intellectual tools to understand Covid-19, while establishing a bridge between social theory and the IR. One of these tools is the concept of biopower, which takes into account the biological dimensions of the relationship between the individual and society. This concept, introduced by French philosopher Michel Foucault, underscores health and human biology as a new domain of power and helps us see the emergence of a new model of sovereignty that has escaped the attention of mainstream international relations theories and studies. In this paper, we will attempt to contribute to the IR literature in Turkish within the axis of such model of power and health security developed in years, considering the changing inside/outside dichotomy in international relations.

Conclusion

With the intellectual tools used in IPS and the developed approach that includes the notion of society with its problems into the analysis of IR provides the ability to see the problems posed by Covid-19 pandemic in a wider perspective. Considering this, IR literature in Turkey should see these emerging needs of society and how these problems become a global health crisis in terms of World Politics. This should be addressed with the biological dimension between society and individual and how new model of power has been linked to new technologies of government which becomes an “apparatus of security”.